

ТАҚЫРЫП: Әр түрлі жағдайдағы қозғалыс

1. Сабақтың мақсаты: Білімгерлерге әр түрлі жағдайдағы қозғалыс туралы түсінік беру.

2. Сабақтың барысы:

а) Ұйымдастыру кезеңі:

Взвод командирі білімгерлерді сапқа тұрғызады, оқытушыға рапорт береді, амандасу, түгендеу, білімгерлердің сырт көрінісін тексеру.

ә) Өтілген тақырыпты сұрау кезеңі:

- Жүріс жылдамдығын таңдап алуға қандай факторлар әсер етеді?
- Қандай жерлерде басып озуға тыйым салынады?
- Қандай жағдайларда жолдың сол жағында тоқтауға рұқсат етіледі?
- Бағдаршамның негізгі рұқсат ету сигналы қосылған кезде солға қарай бұрылатын жүргізуші жолды кімге беруге міндетті?
- Жаяу жүргіншілер өткелінің қандай түрлерін білесіңдер?

б) Негізгі бөлім:

Теміржол арқылы қозғалыс. «Теміржол өтпесі» түсінігі жол жүру қағидаларында белгіленген. Теміржол өтпесінің екі түрі бар: *реттелетін және реттелмейтін* өтпелер.

Реттелетін өтпе шлагбауммен, белгілеумен, белгілермен, бағдаршаммен, жарық және дыбыс сигналдарымен жабдықталған.

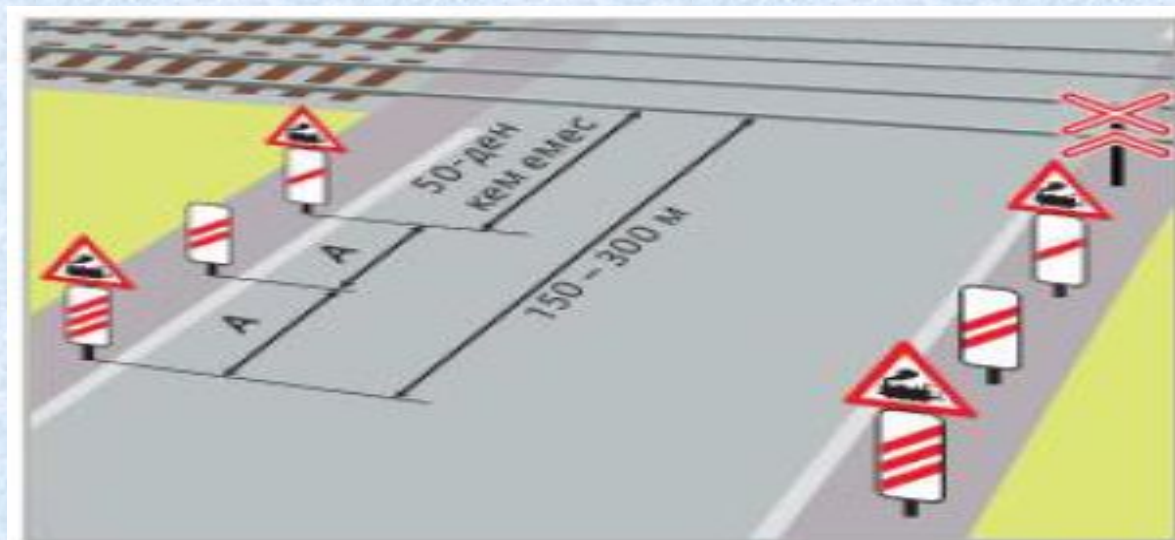

17.1-сурет. Реттелетін өтпе

Реттелмейтін өтпе бағдаршаммен және хабардар етудің басқа да тәсілдермен жарақталмайды.

Теміржолды арнайы бөлінген және жабдықталған жерлерде ғана кесіп өтуге рұқсат етіледі.

Теміржол өтпесіне жақындағанда және одан өткенде, жүргізуші сақтық танытуға (әсіресе тәуліктің қараңғы уақытында, туман, боран, қар жауған кезде), жол белгілерін, дыбыс және жарық сигналдарын, шлагбаум жағдайы мен өтпе кезекшісінің нұсқауларын қатаң басшылыққа алуға міндетті. Өтпе кезекшісінің екі жаққа қарай созылған қолдары жүргізушіге кеудесімен немесе арқасымен қараған жағдайы қозғалысқа тыйым салатын сигнал болып табылады. Өтпеге тірелетін көшелер мен жол учаскелерінде қауіпсіздікті арттыру және кедергілерді жою үшін өтпеде және оның алдында 100 метрден жақын жерде жүріп келе жатқан қатардан шығып, басып озуға, өтпеде тоқтауға және одан екі жаққа қарай 100 метрден жақын тұруға тыйым салынады. Өтпеде алда жүріп келе жатқан көлік құралы тоқтауға мәжбүр болған жағдайда, ол өтпеден шығып кететіндей қашықтыққа ұзағанда ғана өтпеге шығуға болады.

Реттелетін өтпеге жабық немесе жабыла бастаған шлагбаум, сондай-ақ шлагбаумның бар екендігіне қарамастан, жыпылықтаған қызыл оттар немесе іске қосылған дыбыс сигналы кезінде кіруге тыйым салынады. Бұл жағдайда жүргізуші стоп сызықтың жанында, ал ол жүргізілмеген жағдайда, шлагбаумға немесе бағдаршамға дейін 5 метрден кем емес жерде тоқтауға міндетті. Шлагбаумды өз еркімен ашуға немесе оны айналып өтуге тыйым салынған. Тіпті шлагбаум ашық болған немесе бағдаршамдардың қызыл сигналдары жанбаған кездің өзінде де, жақындап келе жатқан пойыздың (локомотивтің, автодрезинаның) жоқ екендігіне көз жеткізгеннен кейін ғана өтпеге кіруге болады.

Жүруді жалғастырудан бұрын жүргізуші пойыздың өтпеге жақындап келе жатпағандығына тағы да көз жеткізуі тиіс.

Жүргізуші реттелмейтін өтпеге 800-1000 м қашықтықта жақындап келе жатқан пойыздың (локомотив, дрезина) жоқ екендігіне көз жеткізіп қана кіруге құқылы. Ал ол жақындағанда бірінші рельске дейін 10 метрден кем емес жерге тоқтауға міндетті. Мұндай өтпеде қауіпсіздік туралы жауапкершілік толықтай рельстік емес көлік құралдарының жүргізушілеріне жүктелген. Бір бағыттағы пойыз өткеннен кейін өтпеге бірден кіруге болмайды: өтпеге жақындап келе жатқан қарсы пойыздардың жоқ екендігіне көз жеткізу қажет.

Өтпеден тек бір қатармен жүріп өтуге (егер жүру бөлігенде көп қатарға рұқсат беретін жол белгісі немесе белгілеу жоқ болса) рұқсат етіледі.

Автокөлік өтпеде тоқтауға мәжбүр болған жағдайда жүргізуші берінен бұрын жолаушыларды түсіруге және соқтығысуды болдырмау іс шараларын қабылдауға міндетті. Жүргізуші мүмкіндігіне жақындап келе жатқан пойыз машинисін сақтандыру үшін, темір жолдың екі жағын бойлай 1 км-ге дейін адамдарды жіберуге міндетті.

Жүргізуші автокөлікте қалуға және машинистке тоқтату сигналын өз уақытында беру үшін, теміржол полотносын зейін қоя бақылай отырып, өтпені босату үшін барлық іс-шараларды қабылдаға міндетті.

Жүргізуші теміржолда қабылданған жалпы дабыл қағу сигналын: бір ұзақ және үш қысқа гудок сериясын беруге, пойыз пайда болған кезде тоқтату сигналын бере отырып, одан қарсы (жолдармен қатар) жүгіруге міндетті. Тоқтату сигналы күндіз жалау, мата кесіндісін ұстаған қолдың шеңберлік қозғаласымен немесе кез келген көзге шалынатын затпен және түнде жағылған қолшаммен немесе алаумен беріледі.

Өтпелермен ауылшаруашылық, жол, құрылыс және басқа машиналарды немесе көліктік емес (жұмысшы) механизмдерді алып өтуге тыйым салынады.

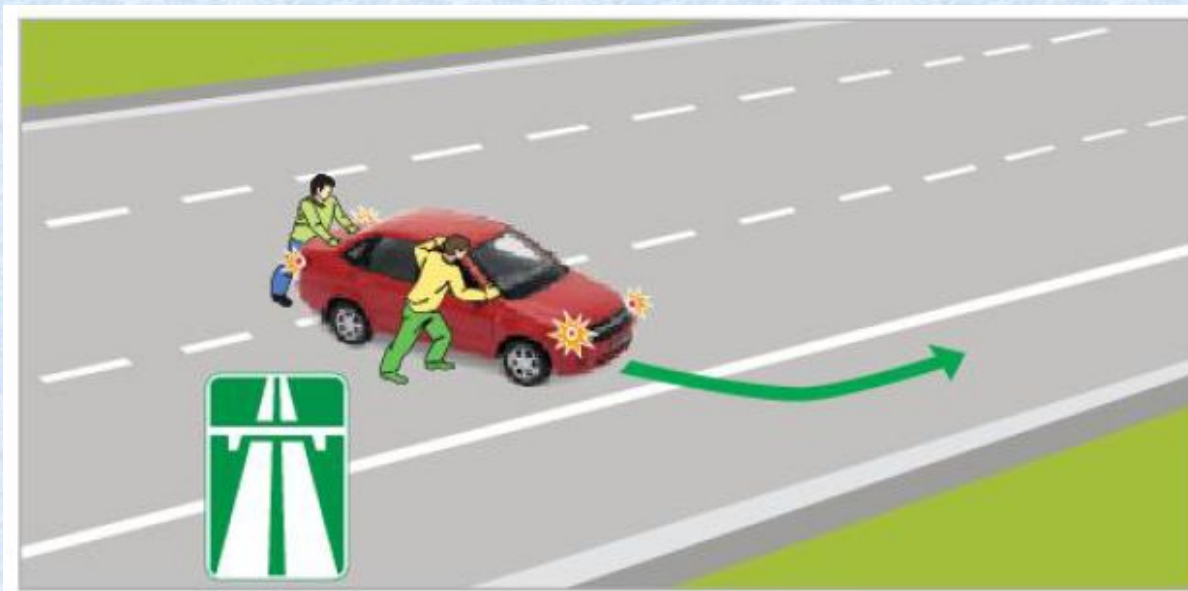
Тиісті органдардың рұқсатынсыз баяу жүрісті, ірі габаритті машиналар мен механизмдердің өтпе арқылы қозғалысына тыйым салынады.

Автомагистральдар бойынша қозғалыс. *Автомагистраль* – құрылысы көлік құралдарының жүруінде кедергілерді болдырмау және жүрудің жоғары жылдамдығын қамтамасыз ету мүмкіндігін беретін жол. Автомагистральда жүруге рұқсат етілген қозғалыстың ең жоғары жылдамдығы 130 км / сағатты құрайды.

Автомагистраль автокөліктердің, автобустар мен мотоциклдердің жүруіне арналған. Автомагистральға шығу кезінде, жүргізушілер онымен жүріп келе жатқан көлік құралдарына жол беруі тиіс. Автомагистральға шығу тиісті белгілермен белгіленеді.

Автомагистральда белгілі бір тыйымдар қолданылады. Атап айтқанда: 1) жаяу жүргіншілердің, үй жануарларының көліксіз жүруіне; 2) велосипед, мопед, трактор, өздігінен жүретін машиналар, сондай-ақ техникалық сипаттамасына немесе ахуалына қарай сағатына 40 км-ден аз жылдамдықпен жүретін құралдардың жүруіне; 3) бөлу жолағының технологиялық үзіктерінен айналып өтуіне және кіруіне; 4) артқа қарай жүруіне; 5) үйрену үшін жүруіне; 6) көлік құралдарын жүру бөлігі шектерінде немесе автомагистраль жиегінде қасақана тоқтауға тыйым салынады. Рұқсат етілген ең көп массасы 3.5 тоннадан жоғары жүк көлік құралдарының қозғалысына екінші жолақтан кейінгі жолақта рұқсат етіледі.

Автомагистральда «Тұраққа арналған орын» немесе «Демалыс орны» жол белгілерімен белгіленген арнаулы алаңшаларда ғана тоқтауға рұқсат етіледі. Мәжбүрлі аялдау жағдайында көлік құралының жүргізушісі авариялық жарық сигналын іске қосып, жиекке (жүру бөлігінің шетін белгілейтін сызықтан оңға қарай) тоқтағаны және авариялық аялдау белгісін қойғаны жөн. Осыдан кейін көлік құралын жүру бөлігінің шетін білдіретін жол белгілеу сызығының сыртына, оңға қарай шығару іс-шараларын орындағаны жөн.

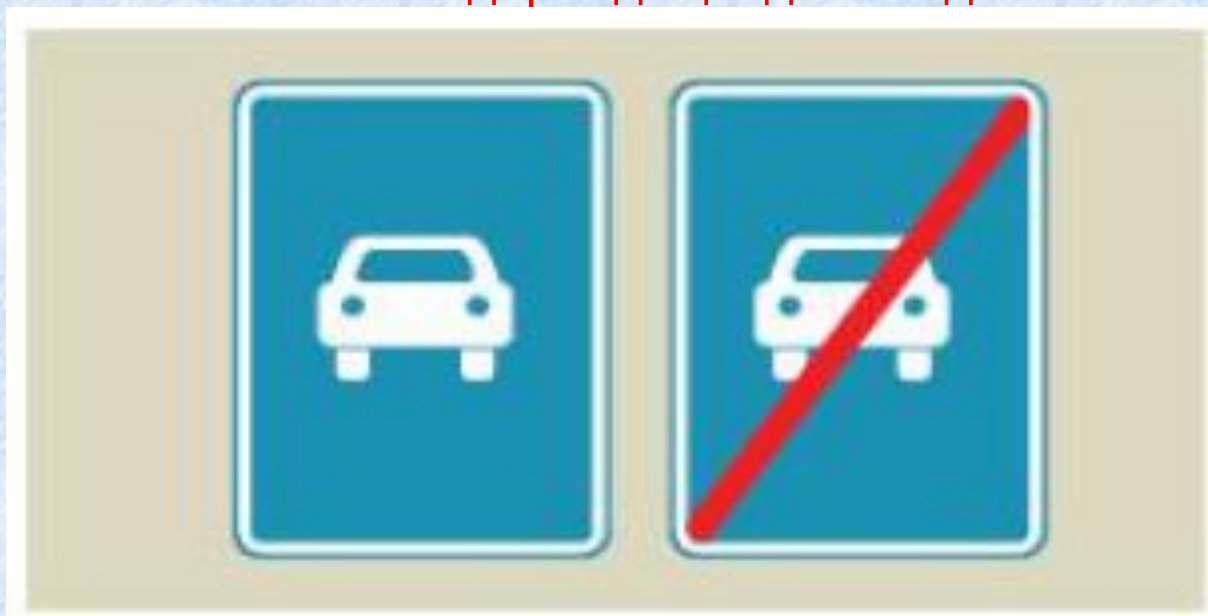
17.3-сурет. Көлік құралын жолдың таңбалы жолағынан шығару

Технологиялық үзіктер жөндеу және жинау жұмыстарын жасау мүмкіндіктеріне, сондай - ақ жедел қызметтер көлік құралдарының жүруіне арналған.

Жаяу жүргіншілер көлік құралдарының тұрағына арналған орындар аймағында ғана жүре алады.

Автомагистральда жаяу жүргіншілер жүру бөлігінен тек жерасты немесе жерүсті жаяу жүргіншілер өткелдері арқылы ғана өте алады.

Автомагистраль бойынша жүруге қойылатын талаптар тиісті белгілермен белгіленген жолдарға да қолданылады.

Тұрғын аймақтардағы қозғалыс. ҚР ЖЖҚ-ға сәйкес, тұрғын аймақ – тиісті белгілермен белгіленген аумақ. Тұрғын аймақтар мен аула аумақтарында (тұрғын үй ғимаратына, құрылысына жапсарлас аумақ) жолда жүру қағидаларының талаптары бірдей.

Тұрғын аймақтарда жаяу жүргіншілердің жүруіне басымдық берілген. Олар тротуарлармен, сондай-ақ жүру бөлігімен де қозғалу құқығына ие. Тұрғын аймақта жүрген кезде жүргізушілер жаяу жүргіншілерге жол беруге міндетті. Алайда жаяу жүргіншілердің жүру бөлігінде автокөліктердің жүруіне қасақана кедергілер жасауына тыйым салынады.

Тұрғын аймақтарда:

- тура жүріп өтуге;
- көлік құралдарының жүру бөлігінен тыс жүруіне;
- үйрену үшін жүргізуге;
- автокөлікті іске қосылған қозғалтқышпен 5 минуттан көп аялдатуға;
- салмағы 3,5 т-дан асатын жүк машиналарының, автобустардың арнаулы бөлінген жерлерден тыс тұрағына;
- дыбыс сигналдарын беруге, зор дауысты музыка қосуға;
- тротуарларға, көгалдарға, балалар және ойын алаңдарындағы тұраққа тыйым салынады.

Тұрғын аймағынан шыққан немесе кірген кезде, көлік құралының жүргізушісі оның қандай бағытта келе жатқандығына қарамастан, қозғалыстың кез келген қатысушысына жол береді.

Маршруттық көлік құралдарының басымдығы

Қоғамдық көлік заманауи адам үшін өте маңызды, сондықтан ЖЖҚ-на маршруттық көлік құралдарының басымдығын белгілеуге арналған бірқатар тармақ енгізілген.

Қиылыстардан тыс жерде, деподан шығу жағдайынан бөлек трамвай,

егер өтіп кетуге теңдей құқық туындаса, қалған рельссіз көлік құралдарының алдында басымдыққа ие болады.

Маршруттық көлік құралдарына арналған жолақтарды белгілеу үшін белгілі бір жол белгілері пайдаланылады.

Маршруттық көлік қозғалысына арналған жолақты жол

Маршруттық көлік құралдарына арналған жолақ

Маршруттық көлік құралдарына арналған жолағы бар жолға шығу

Маршруттық көлік құралдарына арналған жолағы бар жолдың соңы

Бұл белгілермен бөліп көрсетілген жолақта маршруттық көлік құралдарынан басқа барлық автокөліктердің жүруі мен тоқтауына тыйым салынады.

Алайда «Маршруттық көлік құралдарына арналған жолақ» белгісімен белгіленген жолақ қалған жүру бөлігінен үзік сызықтармен бөлінсе, онда жолдағы қозғалысқа қатысушылар үшін жүру мен маневрлер жасаудың ерекшеліктері болады.

Автокөліктер жолдан жапсарлас аумаққа бұрылғанда және одан шығу кезінде маршруттық көлік құралдарына арналған жолаққа ауысып барып бұрылуы тиіс.

Маршруттық көлік құралдарына арналған жолақ тұтас сызықтармен бөлінсе, онда көлік құралының жүргізушісі маршруттық көлік құралдарына арналған жолаққа ауыспай бұрылуы тиіс.

Маршруттық көлік құралдарына арналған жолағы бар жолға шығу кезінде жүргізуші алдымен маршруттық көлік құралдарының жолағына өтуі, содан кейін одан шығып, жүрісін жалғастыруы тиіс.

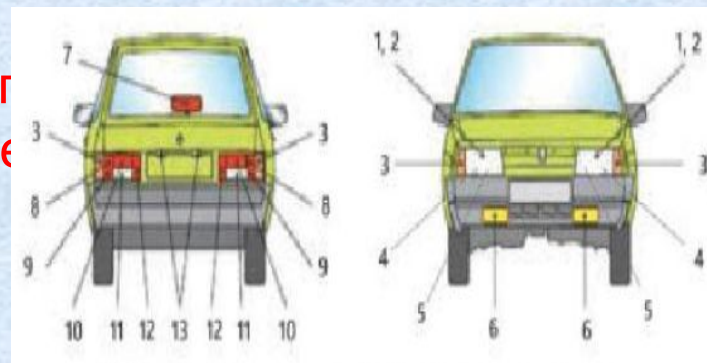
Сондай-ақ жолаққа кіру маршруттық көлік құралдарына кедергі жасамаса, жолаушыларды жүру бөлігінің оң жақ шетіне түсіру және отырғызу үшін жолға кіруге рұқсат етіледі.

Елді мекендерде жүргізушілер аялдамадан қозғалатын маршруттық көлік құралдарына жол беруге міндетті. Өз кезегінде маршруттық көлік құралдарының жүргізушілері жолдың бос екендігіне және өздеріне жол берілгендігіне көз жеткізгеннен кейін ғана жүруді бастауы керек.

Сыртқы жарық құралдары мен дыбыс сигналдарын пайдалану. Сыртқы жарық беру құралдары мен дыбыс сигналдарын дұрыс қолданудың маңызы өте зор.

Бұған жүргізушінің өмірі, денсаулығы, автокөліктің бүтіндігі мен жүруге қатысушылардың қауіпсіздігі тікелей байланысты.

Сыртқы жарық беру құралдары автокөліктің сыртында орналасқан.

Оларға мыналар жатады:

- 1 - жақын жарық шамдары (ақ);
- 2 - алыс жарық шамдары (ақ);
- 3 - бұрылыс көрсеткіштері (қызғылт сары);
- 4 - габаритті шамдар (ақ);
- 5 - күндізгі жүру шамдары;
- 6 - турманға қарсы шамдар (ақ немесе сары);
- 7 - қосымша тежеу сигналдары (қызыл);
- 8 - габаритті шамдар (қызыл);
- 9 - тұманға қарсы шамдар (қызыл);
- 10 - жарық шағылыстырғаштар;
- 11- артқы жүру шамдары (ақ);
- 12 - тежеу сигналдары (қызыл);
- 13 - нөмірлік белгіні жарық ететін шамдар (ақ).

Сыртқы жарық беру құралдарын пайдалану

Қозғалыс жағдайлары

Жолдың жарықтандырылуына қарамастан, төуліктің қараңғы уақытында және көріну жеткіліксіз болған жағдайларда және тоннельдерде

Төуліктің жарық уақытында

Барлық механикалық көлік құралына және мопедтерге – габаритті шамдар және алыс немесе жақын жарық шамдары

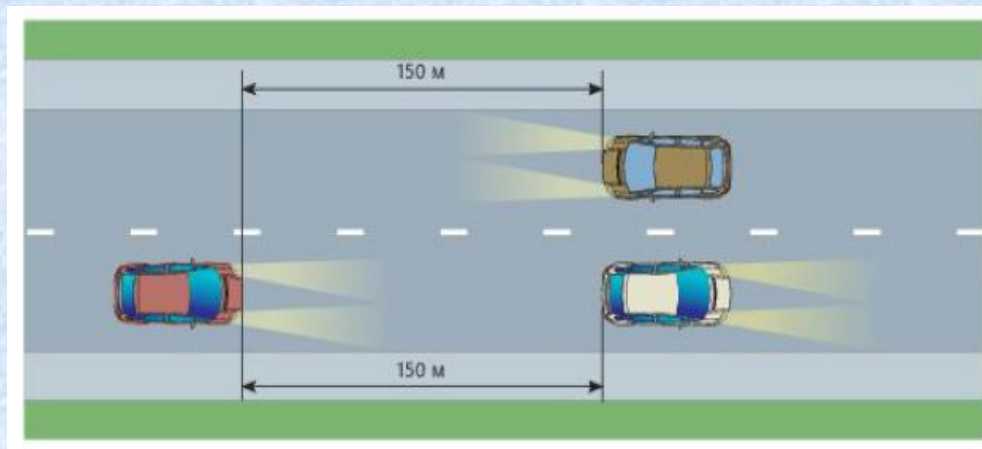
Велосипедтерде – шамдар немесе үлкен шамдар

арбалы көлік құралдарына – үлкен шамдар (олар бар болған жағдайда)

Тіркемелер мен сүйреуге алынған механикалық көлік құралдарында – габаритті шамдар

Барлық жүріп келе жатқан көлік құралдарында – жақын жарық шамдары немесе күндізгі жүріс шамдары

Жол жарықтандырылса, елді мекендерде алыс жарық шамдарын пайдалануға тыйым салынады. Сондай-ақ қарсы келе жатқан және бағыттас көлік құралдары жүргізушілерінің көрмей қалуына әкелуі мүмкін болса, алыс жарықты жақын жарыққа ауыстыру қажет.

Жүргізуші көрмей қалған кезде авариялық жарық сигналын қосу және жүру жолағын ауыстырмастан тоқтауы тиіс.

Тәуліктің қараңғы уақытында жолдың жарықтандырылмаған учаскелерінде, сондай-ақ, көріну жеткіліксіз болатын жағдайларда мүмкіндігінше жол шектерінен тыс жерде аялдау немесе тоқтау керек. Жолда аялдаған жағдайда көлік құралы жарықтандырылуы немесе тиісінше белгіленген болуы тиіс.

Тұманға қарсы шамдары	Қолданылу жағдайлары	Қолданылу нұсқалары
Пайдаланылуы мүмкін	Жеткілікті көрінбеген жағдайда	Жекелей де, сондай-ақ шамдардың жақын немесе алыс жарығымен
	Тәуліктің қараңғы уақытында жолдардың жарықтандырылмаған учаскелерінде	Шамдардың жақын немесе алыс жарығымен бірге
	Тәуліктің жарық уақытында	Шамдардың жақын жарығының орнына

Көріну жеткіліксіз жағдайларда ғана пайдаланылатын тұманға қарсы артқы үлкен шамдарды пайдалану кезінде оларды стоп - сигналдарға қосуға тыйым салынады.

Қауіп төндіретін немесе қозғалыстың басқа қатысушыларына кедергі жасауы мүмкін көлік құралдары қызыл сары немесе сары түсті, жалтылдайтын шамшырақтамен жарақталады.

Дыбыс сигналын беру жол-көлік оқиғасын болдырмау үшін қажет болған жағдайда ғана, ал елді мекендерден тыс жерде басқа жүргізушілерді басып озуға ниетті екендігі туралы сақтандыру үшін рұқсат етілген.

Заманауи автокөліктердің құрылымы күндіз жақын жарық шамдарының жылдам қысқа мерзімді қосылуын және түнде жақын жарықтан алыс жарыққа ауыстырылу мүмкіндігін қарастырған. Мұндай сигналды пайдалану басып озу немесе рұқсат етілгеннен аз жылдамдықпен жүріп келе жатқан көлік құралдарының сол жақ жолақты босату қажеттігі туралы ескерту қызметін атқарды.

в) Қорытынды бөлім:

Сұрақтар:

1. Теміржолдарды қандай жерлерде кесіп өтуге рұқсат етілген?
2. Жүргізушінің автомагистральда мәжбүрлі тоқтау кезіндегі іс әрекеттері қандай?
3. Тұрғын аймақтағы жүріс кезінде жүргізушіге неге тыйым салынады?
4. Көлік құралдарының жүрісіне арналған жолақ қалай белгіленеді?
5. Тұманға қарсы артқы шамдар қандай жағдайларда пайдаланылады?

Тапсырмалар:

1. Автокөліктің сыртқы жарық беру аспаптарын санамаалап айтыңдар.
2. Автомагистральдің кәдімгі қала сыртындағы жолдан айырмашылығы неде екендігін түсіндіріңдер.
3. Маршруттық көлік құралдарының басымдығына қатысты жол жүрісіне басқа қатысушылармен жол берілетін әдеттегі бұзушылықтарды сипаттаңдар.
4. ҚР ЖЖҚ-на «Тұрғын аймақтардағы жүріс» тарауын енгізудің себептерін керсетіңдер.
5. Топтық жұмыс. Теміржол өткелінің неғұрлым қауіпсіз макетін жасаңдар (ұл балалар макеттің негізін жасайды, қыз балалар бөлшектерді өңдеп бояйды).